

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Pärandtehnoloogia
rahvusliku tekstiili eriala

Kristi Everst

RU:N –

RUHNU TRIIBULISE ESILAIUGA SEELIKUTEST INSPIREERITUD

RÕIVAKOLLEKTSIOON

Lõputöö

Juhendaja: Kristi Jõeste, MA, rahvusliku tekstiili lektor,

kultuuripärandi loovrakenduste magistriõppe ja
pärandtehnoloogia magistriõppekava programmijuht

Konsultant: Astri Kaljus, MA, rahvusliku tekstiili lektor

Viljandi 2023

Resümee

RU:N – Ruhnu triibulise esilaiuga seelikutest inspireeritud rõivakollektsioon

Lõputöö koosneb kirjeldavast praktikapõhisest käsitlusest, mille raames koostab autor Eesti muuseumide kogudes olevate Ruhnu triibuliste seelikute mustriskeemid ning loov-praktilisest osast, mille tulemusel valmib Ruhnu rahvarõivastest inspireeritud kaasaegne naisterõivaste kollektsioon „RU:N“. Töö koosneb kahest peatükist, millest esimeses tutvustatakse Ruhnu naiste rahvarõivaid ning rõivaste kandmise traditsioone, keskendudes põhjalikumalt Ruhnu triibulise esilaiuga seelikute valmistamisvõtetele ning nende tehnilistele ja esteetilistele seaduspäradele. Lõputöö teine peatükk käsitleb rõivakollektsiooni valmistamist.

Märksõnad: Ruhnu rahvarõivad, triibulise esilaiuga seelikud, Eesti rootslaste rahvarõivad, rõivakollektsioon, pärandmood.

Abstract

RU:N – COLLECTION OF CLOTHING INSPIRED BY RUHNU'S NATIONAL SKIRT WITH WOVEN STRIPES.

The goal of the graduation project was to create a modern collection for women which is inspired by national clothing of Estonian-Swedish who lived in small island Ruhnu. The research part of my graduation project consists of one major chapter. In the first subsection I describe based on professional literature national clothing and traditions of women wearing clothes in Ruhnu. In the second subsection I will explain in more detail specifics of Ruhnu women's skirts with woven stripes based on skirts in Estonian museums. This thesis' creative-practical part aims to create a modern collection for women considering Ruhnu traditional clothing. My main purpose was to design clothes that could be combined with each other, which are made by using natural materials and have this secret hint of beauty which is in Ruhnu traditional clothing. I used in my collection handwoven fabric together with industrial fabric. In the design process my inspiration bases was one Ruhnu skirt from Pärnu museum, which stripes I used in my collection different ways.

Keywords: Ruhnu traditional clothing, Estonian traditional clothing, fashion collection, heritage fashion, Estonian Swedish folk costumes.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. RUHNU NAISTE RAHVARÕIVAD	6
1.1 Ruhnu rahvarõivaseelikud.....	12
1.2 Triibulise kõhupealsega seelikute valmistamise võtted	16
2. RÕIVAKOLLEKTSIOON RU:N	19
2.1. Rõivakollektsiooni RU:N loomise inspiratsioon ja põhimõtted	19
2.2. Rõivakollektsiooni RU:N valmistamine	20
2.2.1 Rõivakanga kudumine	20
2.2.2 Materjalivalikud.....	22
2.2.3 Lõiked ning prototüüpide valmistamine.....	22
2.2.3.1 Pidulik komplekt seeliku ja rosavamsa ainetel.....	23
2.2.3.2 Pühapäevane komplekt seeliku ja bloavamsa ainetel	26
2.2.3.3 Igapäevane komplekt seeliku, sektovamsa ja liistiku ainetel	27
KOKKUVÕTE	30
KASUTATUD ALLIKAD	31
Lisa 1. Rõivakollektsiooni RU:N ideed	32
Lisa 2. Rõivakollektsiooni kangad	35
Lisa 3. Ruhnu seelikute esilaidude triibustikud	35
Lisa 4. Fotod kollektsioonist RU:N.....	46

SISSEJUHATUS

Minu lõputöö teemavalikuks andis tõuke 2020. aasta juulis Ruhnu saarel toimunud pärimuspraktika, mille raames uurisin Ruhnu muuseumis olevaid tekstiile ning tegelesin esemete aeglase vaatlusega ja koopiajooniste valmistamisega. Ruhnu rahvarõivaste värvivalik, lõigete lihtsus ja otstarbekus ning lugupidav suhtumine väärtuslikku materjali võlus mind samavõrra kui eraldatud saare karm ja lihtne ilu.

Minu lõputöö kätkeb endas nii kirjeldavat praktikapõhist käsitlust – kaardistan Eesti muuseumides olevate Ruhnu triibulise kõhupealse esilaiuga seelikute triibustike skeemid – kui ka praktilist osa, mille raames loon Ruhnu rahvarõivastest ning loodusest inspireeritud kaasaegse naisterõivaste kollektsiooni.

Minu lõputöö eesmärk on Ruhnu rahvarõivaseelikute mustriskemide abil anda panus rannarootslaste rõivapärandi säilimisse ning pakkuda tänapäevastele rahvarõivaste valmistajatele võimalust valida kudumiseks ka väikemuuseumide kogudes olevate seelikute mustreid. Eesti muuseumide kogudes on 13 triibulise kõhupealsega Ruhnu seelikut, minu töös käsitletavat seelikud asuvad Ruhnu (3), Saaremaa (4), Eesti Rahva Muuseumi (3), Pärnu (1), Eesti Vabaõhumuuseumi (1) ning Rannarootsi (1) muuseumi kogudes. Vaatlen kõiki töös kajastatud seelikuid – mõõdan, kirjeldan ning koostan triibustiku kudumisjuhendi. Ruhnu muuseumi kogudes olevad triibustikud kirjeldan fotode põhjal. Tulemused esitan töö lisades tabeli kujul.

Lõputöö praktilises osas loon kaasaegse, kuuest rõivaesemest koosneva rõivakollektsiooni, mille inspiratsiooniallikaks on Ruhnu rahvarõivad, eriti aga Ruhnu rahvarõivaseelikud ning loodus. Mandrist kilomeetrite kaugusel asuva väikesaare rõivad olid kantud tugevast paigaidentiteedist, üleriie materjalivalik oli mõjutatud nii materjali nappusest kui ka praktilisusest. Loojana usun, et lõike- ning värvivalikut mõjutas ka kohalik keskkond. Oma kaasaegse kollektsiooni loomisel soovin jälgida kõiki neid põhimõtteid: kasutan villaseid ja linaseid kangaid, maavillast lõnga rõivakanga kudumisel ning värvitoonides piirdun naturaalse värvide ja saare rõivastele iseloomuliku tumesinisega. Rõivakollektsioon kannab rannarootsikeelset Ruhnu saare nimetust *Ru:n* (hääldus: rüün).

Kollektsiooni loomisel otsin vastust küsimusele, kuidas luua omavahel kombineeritav või eraldi esemetena kantav kaasaegne rõivakomplekt, mis kannaks endas Ruhnule omast

rõivakoodi, kuid mõjuks tänapäevaselt. Keskendun lõigete loomisele nii, et raiskaks võimalikult vähe materjali. Ökonoomne lõigete paigutamine kangale ja vajadusel lõike jätkamine on endisaegsele rõivaste valmistamise viisile omane. Soovin, et minu rõivakollektsioon kannaks ruhnlaste säästlikku mõtteviisi – esemed on kantavad oma eluea lõpuni.

Järgnevates peatükkides kirjeldan Ruhnu rahvarõivaid ning rõivakandmise traditsioone, tuginedes senistele uurimustele. Põhjalikumalt keskendun Ruhnu naise igapäevaellu kuulunud triibulise kõhupealse koekirjaga seelikute kirjeldamisele ning nende võimalike esteetiliste ja tehniliste seaduspärade väljaselgitamisele. Praktilist tööd käsitletavates peatükkides analüüsin mudelite ja lõigete loomist, materjalivalikut tinginud otsuseid ning kirjeldan esemete valmimisprotsessi.

1. RUHNU NAISTE RAHVARÕIVAD

Esimeses peatükis käsitlen Ruhnu naiste rahvarõivaid ning nende kandmise traditsioone, tuginedes erialakirjandusele. Põhjalikumalt keskendun praktilise töö inspiratsiooni allikateks olnud rõivastele: seelikutele (*särkä*), kampsunitele ja jakkidele (*vamsa*) ning liistikutele (*sneveli*). Ruhnu naiste rahvarõivaid puudutavat uurimisteemat on varasemalt kajastatud Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilaste seminari- ja lõputöodes: Grete Ojamaa 2009. aasta seminaritöö „Ruhnu naiste peakatted ja trükitud rätikud 20. sajandi I poolel“, Maris Rosenthali 2011. aasta seminaritöö „1860.–1940. aastate Ruhnu silmkoeliste kinnaste kogum Eesti muuseumides: mustrid ja värvikombinatsioonid“, Külli Vahi 2011. aasta seminaritöö „Ruhnu silmkoelised poolkindad. Tehnoloogia ja kandmistraditsioonid 20. sajandil“, Gerli Karu 2011. aasta seminaritöö „Ruhnu triibulise rõivakanga mustrid ja funktsioon“, Tiina Laiva 2015. aasta seminaritöö „Ruhnu naiste argirõivad ning nende kandmise viisid enne 1944. aastat“ ning 2016. aasta lõputöö „Traditsiooniliste võtetega valmistatud naistekasukas tänapäeva rõivaesemena“, Vaike Treibergi 2018. aasta lõputöö „Ruhnu ning Saaremaal kantud liistikud ja abud 19.-20. sajandil Saaremaa muuseumi esemekogu põhjal“. Gerli Karu keskendub oma seminaritöös peamiselt liistikukangastele ning toob oma töö sissejuhatuses perspektiivina välja vajaduse uurida põhjalikumalt Ruhnu naiste seelikuid.

Ruhnu rahvarõivas on kujunenud väikesaarel ning oli selle valmistajate ja kandjate jaoks identiteedi üks alustalasid. Rõivaste loomisel on järgitud kogukondlikult kokku lepitud mustriskeeme ja värvivalikuid, riiete kandmisel on peetud kinni aegade jooksul kujunenud traditsioonidest. Näiteks leiab viite rõivadetailide tähenduslikkusele leinaaja kommetes Ruhnu pastoriproua Adelheid Schantzi kirjeldustest: „... ja seal ta nüüd istub, lõigates maha pitse tanult, mida ta enam ei tohi kanda, ning harutades ära roositud mustrit oma ilusalt sinistelt sukkadelt. Enam ei tohi ta kanda ühtki punast pikkade narmastega siidrätikut kaela ümber, ei enam panna küütlevat karrapaela kirikutanu peale - ei, nüüd peab ta kandma kogu elu tumedat rõivast...“ (Schantz, 2021, lk 24).

Fredric Joachim Ekman viitab 1847. aasta raamatus Ruhnu naiste ilumeelele kui omadusele, mis ei ole mõjutatud muu maailma rõivamoest: „... kuna ta lahkub saarelt üpris harva, välja arvatud mõni kord kiireks reisiks Riia sadamasse, kus ta näeb vaid laevu ja madruseid, või kui ta sõidab Kuramaa randadele lestapüügile. Seetõttu puudub tal täiesti võimalus teiste kohtade kommete ja võõraste maade kunstitoodetega tutvuda ja oma ilumeelt arendada.“ (Ekman, 2022, lk 79). Rannarootslaste ning Ruhnu oludest, tavadest ning ka

rõivastumisest annab põhjaliku ülevaate Carl Russwurmi 1855. aastal kirja pandud teos „Eibofolke“.

Ruhnu naise riietust kirjeldab ta järgnevalt (väljavõtte käsitleb ainult ülerõivaid, kirjeldused poekangast rätikute, peakatete ning ehete ja jalanõude kohta on välja jäetud): „Ruhnu naiste igapäevariietuseks on peaaegu must villane *seelik* (särk) ja sinine [varrastel] kootud *kampsun* (kamisol) [---] Piduriietus on veidi keerulisem. *Seelik* on must, palistatud altpoolt punase või sinise *aiga* (fuald) ja kaetud ülevalt alla [langevate] parajalt jäikade voltidega, mis tekitatakse kuumade vee ja pressi abil. Eespool on sisse kootud lühike kirju **põlleosa**. *Kampsun* on valge, lühike varrukatega pihik on punasest

kamlotist, käsivarsi katavad kauni pluusi, *skjorta*, kenad *varrukad*, pluusi alumises servas on näha kauneid pitse. [---] ...rinda ja käsivarsi katab tavaliselt suur valge villane *linik* (*waipa*), mida võetakse ümber nii kunstipäraselt, et sealt ei paista välja ühtegi nurka. (Russwurm 2015, lk 407).

Foto 1. Schlichting, Ernst Herman. (Allikas: Lithographirte Beilagen zu Eibofolke oder, Die Schweden an den Küsten Ehistlands und auf Runö. Reval; in Leipzig, 1855)

Seelik (*särka*)

Erialakirjandusest leiab üpris vähe viiteid Ruhnu naiste seelikutele. Näiteks Ilmari Manninen mainib vaid, et: „Saartel on rootslased kõige visamalt kinni pidanud vanematest tumedavärvilistest seelikutest“ (2017, lk 227) ning seelikute plisseerimist ehk kurrutamist vaid mainitakse kui rootsi naiste kommet Ruhnus, Vormsis ja Pakris (*Ibid* lk 257). Lisaks rannarootslastele on seelikute kurrutamine omane ka Kihnu, Muhu ning Saaremaa rõivastele. Ruhnu naiste seelikute triibulisena kootud esilaiule viitavad Melanie Kaarma ja Aino Voolmaa: „Töö juures põlle ei kantud, sümboliseeris põlle seeliku **valgetriibuliseks kootud esilaid** (mis tavakohaselt jäeti kurrutamata)“ (1981, lk 450). Kahjuks puudub raamatus viide, millisel allikal selline väide põhineb. Jacob Steffenson viitab rõivastust kirjeldades, et: „... naiste kirikuriietusse kuulus kaks seelikut, *särka*’t, mis olid musthalli,

sinist või pruuni värvi, sirge esitüki ja volditud tagatükiga. Seelikud ulatusid alla sääremarjani, üks oli natuke lühem, nii et mõlemad oleksid näha.“ (Steffenson, 1994, lk 101). Sellest, kui rikkalik oli Ruhnu naise rõivaait, saab aimu ühelt Ruhnu muuseumi kogus olevalt 1930-ndatel aastatel pildistatud fotolt, kus Helena ja Magdalena Mickos näitavad pruudi kaasavara enne abiellumist (foto 2). Ka Jakob Steffenson mainib riideaita kirjeldades, et: „...

ümarpalgil rippus suur hulk kodukootud kõvasti kokku rullitud seelikuid“ (*Ibid* lk 43) ning pruudi kaasavara vedamisel peiu koju lisab: „...kirstude kõrvale või peale olid asetatud kangad ja *särka*’d. Need pidid hästi nähtaval olema, neid taheti teel näidata. Mida rohkem riidekangaid ja seelikuid, seda rikkamaks pruuti peeti. Kui saadi kokku lugeda kuni paarkümmend seelikut, peeti pruuti heal järjel olevaks“ (*ibid* lk 123).

Foto 2. Helena ja Magdalena Mickos pruudi kaasavaraks kootud seelikukangastega, <http://www.muis.ee/museaalview/1854454>

Kirjeldades Eestis levinud mitme seeliku ülestikku kandmise kommet (foto 3), et kandja „kopsakam“ või „puusakam“ paistaks, toob Ilmari Manninen viite Vistrandile: „Tunneme rootsi rahvariideid, naiste piduülikondi, millesse korraga kuulus 5-7 seelikut korraga“ (2017, lk 232).

Foto 3. Foto keskel Ruhnu rahvarõivais naine kandmas mitut seelikut ülestikku. Pastoraadi ait, I maailmasõda, sakslased ja külainimesed ringmängu mängimas. RrM RuM 967 F 7:2, <http://www.muis.ee/museaalview/1854507>

Seelikute kihiti kandmise kohta leiab viite ka Ruhnu igapäevaseeliku ERM A 266:47 legendist: „Selle seeliku all peetakse külmade ilmade tõttu, iseäranis talvel, teist niisamasugust seelikut (*undistsörken*), mis ainult ühe kämbla laiuse võrra lühikesem pealmisest seelikust.“ ning Jacob Steffenson: „Talvel oli naistel argipäeviti tihti kaks seelikut“ (1994, lk 106). August Gailiti raamatus „Karge meri“ mainitakse (ilmselt pisut liialdatult) seelikute kihiti kandmist ka eriti pidulike sündmuste puhul nagu kihlus ja pulmad: „Ja naisel ongi millega uhkustada: tal on seljas kaheksa villast undrukut, kõik tumedavärvilised ja hoolikalt plisseeritud, ja ega see tähenda sugugi veel seda, et ta oleks kogu oma varanduse selga ladunud.“ (Gailit, 1983, lk 42).

Kampsun (*vamsa*)

Ruhnlaste rõivastuse üheks iseloomulikumaks esemeks võib pidada silmkoelist kampsunit, mis kannab rootsikeelset nime *vamsa*. Pidulikku valget reljeefse mustriga kampsunit kutsutakse *rosavamsa*'ks, noorte leerijärgsete tüdrukute kirikurõiva ning poolpiduliku kampsunina kasutati tumesinist valgete mustrikirjadega õlal ning varrukasuus *bloa vamsa*'t ning leinarõivana üleni musta kampsunit. Lihtne hall või lambavalge patentkoos kampsun

stripuvamsa (vt foto 4) kuulus ruhnlaste igapäevarõivastuse juurde alates lapsest. Näiteks viitab Riina Tomberg väikelaste rõivastust kirjeldades Jacob Steffensonile: „Muidu oli rõivaste tegumood sarnane: puuvillane särk, mis seoti väikese peenikese linase paelaga, ja kootud villakampsun“, ning naiste igapäevarõivastust kirjeldades: „Peale selle kanti hallitriibulist kootud kampsunit. See oli täpipealt sarnane meeste omaga. [---] Hall patentkoos kampsun oli igapäevarõivastuses kasutusel nii meeste kui naiste riietuses, seda kanti suvelgi. Külma ilmaga pandi kaks kampsunit ülestikku.“ (Tomberg, 2013 lk 138).

Foto 4. Kristiina Bissa kahe väikese tüdrukuga kandmas igapäevast patentkoos kampsunit ehk *stripuvamsa*'t. Allikas: RrM F 1001:6 F, Rannarootsi Muuseum SA, <http://www.muis.ee/museaalview/425257>

Patentkoos kampsuneid on säilinud üsna vähe, küll aga leiab neid rohkelt fotodel. Raamatus „Eesti silmuskudumine 1“ leiab viite: „Täispatentkoos jämedakoeline lambahall kampsun kuulus Ruhnus naiste, meeste ja ka laste igapäevarõivastuse hulka“ (Pink, Reimann, Jõeeste, 2014 lk 232). Ka Ernst Klein mainib *groa vamsa*’t, halli kootud kampsunit, mida kannavad igapäevaselt mõlemad sugupooled (1924, lk 215). Ruhnlaste säästlikule mõtteviisile rõivaste kandmisel viitab Jacob Steffenson: „Sedamööda, kuidas riided kulusid, hakati neid tarvitama argipäeviti, kuni nad olid läbi kulunud. Siiski ei kasutatud värvikirevaid põllesid, karbuseid ja pikka valget villast rätti kunagi argipäeviti, vaid ainuüksi kirikus käimisel ja samaväärsetel pidulikel puhkudel.“ (Steffenson, 1994 lk 106).

Jakk (*sektovamsa*)

Naiste argipäevase rõivastuse juurde kuulus lisaks patentkoos kootud kampsunile ehk *stripuvamsa*’le (Ernst Kleini järgi ka *groa vamsa*’le) villasest heledast lambahallist kangast jakk. Kuna Ruhnu rahvarõivaste hulgas on erinevaid silmuskoelisi kampsuneid, siis käesolevas töös kasutan villasest kangast õmmeldud pealirõivast rääkides sõna „jakk“. Rootsi keeles kannab selline jakk nimetust *sektovamsa*. Ruhnlaste talvist rõivastust kirjeldab Ernst Klein nii: „See oli heledast villast, üsna kohmakalt õmmeldud ja kinnitatud mõne haagi või metallnööbiga. Seda lühikest jakki nimetatakse *sektovamsa*’ks (1924, lk 215)“. Sarnast villasest kangast õmmeldud jakki kandsid ka tüdrukud (nt on ERM-i kogus tütarlapse jakk ERM A 563:2030). Lõikeliselt on jakid lihtsad, võrdlemisi kinnise kaelusega, ilma sissevõtete ning kaunistuselementideta. Kaelus enamasti kanditud puuvillase kangaga. Muuseumi jakkidel on varrukatel linane vooder. Eesti Rahva Muuseumi kogus on 1871. aastal valmistatud *sektovamsa* ERM A 509:2271, mille legendis on info: „Vana moodi sellepärast, et ilma voodrita ja seljatagune teisest“.

Muuseumite kogudes leiduva fotomaterjali põhjal võib järeldada, et tegemist oli argipäeviti kantava rõivaga. Esineb seda ainult sellistel fotodel, mis kujutavad igapäevast elu (fotod 5 ja 6). Piduliku rõivastega fotodel kantakse silmuskoelisi kampsuneid.

Foto 5. Maria Blomkvist ja Elen Nyholm
Allikas: <http://kultuurielu.ruhnu.ee/galerii/>

Foto 6. Ruhnu naine hobuseohjadega
Allikas: Eesti Rahva Muuseum, (Fk 794:14)

Liistik (*sneveli*)

Ruhnu traditsiooniline liistik oli valmistatud kangastelgedel kootud triibulisest kangast, nappi ning pikitriibulist liistikut kanti nii käiste kui igapäevase kampsuni (*stripuvamsa*) ja jaki (*sektovamsa*) peal (vt foto 7 ja 8).

Foto 7. Ruhnu naine liistiku ning käistega
RrM F 1000:18 F

Foto 8. Ruhnu naine liistiku ning *sektovamsaga*. RrM RuM 971 F 11:4

Liistikute lõigetele ning triibustikele on oma seminaritöös keskendunud põhjalikult Gerli Karu. Kuna oma lõputöö inspiratsiooni allikana ma liistiku-lõikelist ega triibustiku lahendust ei kasutanud, siis sellele rõivaesemele ma oma töös ei keskendu.

1.1 Ruhnu rahvarõivaseelikud

Ruhnu naiste rõivastusse kuulus kolme tüüpi seelikuid: tume läbivillane seelik, mille värvivalik varieerus tumesinisest lambapruuni ning -mustani, samades toonides triibulise esilaiuga seelik ning must läikiv pruudiseelik.

Igapäevaselt kantav tume läbivillane seelik oli kokku õmmeldud neljast laiust, sirge esilaiu ning kurrutatud seljaosaga, seeliku värvel on enamasti valmistatud linasest kangast ja kinnitatav haakidega. Seeliku alumist serva kaunistab Ruhnu seelikutele omane lihtne labases koes läbivillane valge toot, mis kinnitati seeliku siseküljele nii, et umbes 0,5-1 cm ulatuses jäi valge toodiriba paistma ning seeliku alaserva kaunistama (foto 9-12).

Foto 9. Ruhnu naine tööriivais, RrM F 777:14 F, Rannarootsi Muuseum SA, <http://www.muis.ee/museaalview/423504>

Foto 10. valge toot ja kurrutatud seljaosa, ERM A 509:1928 <http://www.muis.ee/museaalview/605612>

Tumedat seelikut kanti igapäevase tööriivana, sellele viitab näiteks ka Andres Küng: „Seelik oli tume, eest sile ja mujalt volditud; alumises servas oli kitsas valge kant, mille põllul puhtana hoidmine ei saanud just hõlbus olla“ (1991, lk 107). Toodi valmistamisvõtete

kohta leiab viite Eesti Vabaõhumuuseumis asuva seeliku EVM E 247:11 legendist, mille kohaselt on seeliku alumine poolvillane pook kootud vöömõõgaga (foto 11).

Fotod 11 ja 12. Rulli keritud toodiriba Rannarootsi Muuseumi hoiukogus ning seeliku alumisest servast paistev toodiriba Saaremaa Muuseumi seelikul SM 2054 (autori fotod)

Pulm oli Ruhnu naise kõige pidulikum elusündmus ning sel puhul kanti oma parimaid rõivaid. Pulmades kandis Ruhnu pruut kas oma kõige paremaid villaseid seelikuid või mustast läikivast kangast pruudiseelikut (foto 13 ja 14). Pruudiseelik on musta värvi, valge toodiribaga allservas, kuid teistest ruhnlaste seelikutest eristab pruudiseelikut kangavalik – tegemist on olnud ostukangast seelikuga. ERM-i korrespondentide vastustest leiab pruudi rõivastuse kirjelduse: „Seljas oli tal **linnariidest** seelik, tumesinine või pruun, suureroosiline põll, kirjatud valge kampsun, helmed, õlgadel linnariidest valge kiriku vaip, jalas punased sukad ja kodus valmistatud kingad” (ERM KV415). Pruudiseelikule viitab oma mälestustes ka Adelaide Schantz: „...pruudil tuleb tantsida oma mehega (---) seljas kaks plisseeritud siidseelikut ülestikku“ (2021, lk 64).

Eesti Rahva Muuseumi kogudes on ligikaudu 1820. aastatel valmistatud seelik ERM A 509:2002 (<https://www.muis.ee/museaalview/606694>), mille legendis on märgitud, et seelikut „*kanti kirikus laual ja varrul, eeskätt aga laulatuse puhul*“.

Foto 13. Rühnu pruut küljelt, RrM F 1001:15 F, Rannarootsi Muuseum SA, <http://www.muis.ee/museaalview/425266>

Foto 14. Pulmaseelik, ERM A 509:2002, <http://www.muis.ee/museaalview/606694>

Kolmandaks ning kõige levinumaks seelikutüübiks Rühnu naise ja neiu rõivastuses oli lambapruun, -must või tumesinine linase lõime ning villase lõngaga kootud seelik, mille esilaiu kõhupealne osa oli põikitriibuline. Seelikut kandsid nii kleidieast välja kasvanud tüdrukud kui ka igas elueas neid ja naised nii igapäevase kui ka piduliku rõivana. Pastor

Foto 15. Rühnu naised ja lapsed kiriku ees. Johan Lindströmi slaidikogu RrM F 768:88 F, Rannarootsi Muuseum SA, <http://www.muis.ee/museaalview/3183939>

Johan Lindströmi 1930-ndatel pildistatud slaidikogu hulgas on foto naistest koos lastega kiriku ees, kus on näha triibulise kõhupealsega seelikut nii neidude kui ka naiste seljas, samuti kombineeritult igapäevase *stripuvamsa*, sinise *bloa vamsa* ja valge piduliku *rosavamsaga* (foto 15).

Rühnu seelikud on õmmeldud neljast püstipidi kangast laiust, mistõttu kõhupealsed triibustikud on põikitriibulised. Seelikute esilaid on sirge ning ülejäänud laiud tihedalt kurrutatud. Seelikute kõhupealsed triibustikud on erinevad, esineb nii ainult lambamusta (-pruuni, sinise) ja valgega kootud triibustikke, kui ka selliseid, kus on vähesel määral

kasutatud mõnda teist tooni (pruuni, rohekat ERM A 509:208, <https://www.muis.ee/museaalview/607763>). Levinuim on aga siiski lambamusta (-pruuni, sinise) ja valge triibustiku kasutamine. Triibustikuga osa asub seeliku kõhupealsel vahetult peale värvlit ning on enamasti üsna lühike – muuseumiseelikutel kõige sagedamini vahemikus 7,5-16,5 cm. Muuseumite kogudes on kaks seelikut, millel triibustikule eelneb pikem linasega kootud osa (foto 16). Neist üks seelik on muuseumi legendi järgi pärast 1821. aastat ning teine enne 1914. aastat rahvarõivana kantud ese. Muuseumide kogudes olevaid fotosid vaadeldes leidub selliseid pikema linase kõhupealsega seelikuid üksikutel fotodel, mis on dateeritud ajavahemikku 1910–1935 (foto 17).

Foto 16. Ruhnu naise seelik, SM _ 2054 T 208, Saaremaa Muuseum SA, <http://www.muis.ee/museaalview/297178>

Foto 17. Naised ja lapsed väravas, RrM RuM 966 F 6:33, Ruhnu muuseum, <http://www.muis.ee/museaalview/1854505>

Oma lõputöö raames valisin rõivakollektsiooni inspiratsiooniallikaks kõige enam levinud lühikese triibulise kõhupealsega rahvarõivaseelikud, mis saatsid Ruhnu naist tüdrukupõlvest vanaduseni ning mida kanti nii igapäevaselt kui ka pidulikel sündmustel. Sellise valiku tegin ka põhjusel, et soovin, et minu loodav rõivakomplekt oleks kantav nii argi- kui pidupäeva rõivana ning ei läheks vastuollu inspiratsiooni aineseks olnud traditsiooniliste esemetega.

Foto 18-20. Ruhnu pulmad, RrM F 779:1 F, <http://www.muis.ee/museaalview/422273>; Ruhnu tüdrukud, RrM F 1001:11 F, <http://www.muis.ee/museaalview/425262>; Ruhnu külatänaval, RrM F 781:5 F, <http://www.muis.ee/museaalview/423865>, Rannarootsi Muuseum SA.

1.2 Triibulise kõhupealsega seelikute valmistamise võtted

Eesti muuseumide andmebaasi fotoga esemeid analüüsidest tuvastasin, et muuseumite kogudes on triibulise kõhupealsega seelikuid üheksa tükki, neist kolm asuvad ERM-is, üks Pärnu muuseumis, neli Saaremaa muuseumis ning üks Eesti Vabaõhumuuseumis. Lisaks pöördusin Rannarootsi muuseumi poole, kelle juures oli hoiul üks erakogu seelik, ning Ruhnu muuseumi poole kus oli lisaks kogudes olevale ühele seelikule veel kaks hiljuti muuseumile kingitud seelikut. Oma töö analüüsi osas tuginen kõigile kolmeteistkümnele seelikule.

Kõik vaadeldud seelikud kaardistasin – hindasin seisukorda, mõõtsin, tuvastasin valmistamise võtted ning materjali, kirjeldasin triibustiku mustri. Tulemused esitan töö lisades tabeli kujul. Ruhnul asuvaid seelikuid kirjeldan fotode põhjal.

Ruhnu seelikute kolm triibustikuta laidu on tihedalt kurrutatud umbes 1,5 kuni 2 sentimeetri sügavustesse kurdudesse. Kurrutamist on kirjeldatud August Gailiti raamatus „Karge meri“ kui aeganõudvat tegevust: „... kuidas õmmelda sellest kolm undrukut, igaüks neli meetrit lai ning nii tihedalt plisseeritud, et volt on voldi küljes kinni“ ning „... kui riie on esialgselt plisseeritud, tuleb see asetada laudade vahele, aurutada, lüüa kiiludega järjest koomale, uuesti aurutada, kuivatada, hoida suitsus, ja kui nõnda on paar nädalat toimitud, võib lõpuks asuda undruku õmblemisele“ (Gailit, 1983 lk 63). Sarnaselt kirjeldab kurdude valmistamist ka Fredric Joachim Ekman 1847. aastal: „Seelik kastetakse keevasse vette, volditakse sõrmede abil eespool kirjeldatud ühtlastesse voltidesse ülevalt alla ja pannakse

siis, niisama märjalt ja kuumalt, kahe laua vahele, kivid raskuseks peale, ning pressitakse nii kuni kuivamiseni, kusjuures kangas säilitab seejuures jäigastunud voldid. Voldid jooksevad pikkupidi ümber terve seeliku, välja arvatud umbes ühe küünra laiuses eesosas.“ (Ekman, 2022 lk 91). Ruhnu igapäevaseeliku ERM A 266:47 legendist võib seeliku valmistamise kohta lugeda: „*Lõngad selleks kodus kedratud ja koetud suurelt maalt toodud tooreainetest. Lõimelõngad linased, kutemelõngad villased. Voltid (rinkjo), mis seeliku tagapool ja külgedel, peab Ruhno naesterahvas iga ühtu laua ehk põranda pääl sõrmedega kokku noppima. Siis mähib ta seeliku toruks ja sidub selle mõlematest otsadest (u 20 cm otsast) nõõriga kinni. Muidu lähevad voldid õigeks.*“ Seeliku kurrutamise kohta leiab viite ka Rosalie Karjamile kuulunud Ruhnu seeliku EVM E 247:11 legendist: „Seelik oli Ruhnust kaasa toodud. Pidulikul kõrdil paistis valge lõim välja, leinakõrdil ei tohtinud paista. Seelik kurrutati käsitsi näppude vahel. Tehti veega märjaks. Pressiti ka soojade leibade vahel. Vaskhaagid toodi Riist.“. Elin Eliasson kirjeldab seeliku kurrutamist järgnevalt: „Seeliku tagaküljel olevad väikesed kurrud volditi kokku ja õmmeldi esialgu käsitsi. Seejärel kangas niisutati ja keerati tihedalt rulli. Kui kangas oli kuivanud, eemaldati käsitsi õmmeldud niidid ning kangale olid tekkinud kenad väikesed voldid. Kurdude säilitamiseks hoiti seelikuid, mida ei kantud, alati kokkukeeratuna võrkudes.“ (Eliasson, 2009 lk 20).

Seelikute vaatluse tulemusel selgus, et muuseumide kogudes olevad triibulise kõhupealse esilaiuga seelikud on valmistatud lambamustast, -pruunist ning tumesinisest ja ka mustast värvitud lõngast. Kõige enam esines lambamusta koelõngaga kootud seelikuid. Seelikute alumist serva ääristab 2,5-6 cm laiune, enamasti villane aga ka linane ja puuvillane toot, mis on kinnitatud seeliku külge nii, et see paistab seeliku välisküljel umbes 0,5 cm ulatuses. Seelikute värvel on valmistatud kas naturaalsest linasest või valgest puuvillasest kangast. Värvli laius jääb vahemikku 1,3-2 cm, kõige enam on 1,5 cm laiuse värvliga seelikuid. Kõigi seelikute puhul asub metallhaagiga kinnis seeliku vasakul küljel. Ruhnu seelikud on enamasti mõlemal pool esilaidu värvlist allapoole 16-21 cm ulatuses avatud, vaid ühe seeliku puhul oli ava ainult vasakul küljel. Seelikute koetihedus jääb vahemikku 8-16 koelõnga, 8-10 lõimelõnga sentimeetril, seejuures on lõimelõngu kõigi seelikute puhul vähem kui koelõngu. Kõige sagedamini esines seelikute puhul koetihedust 14 koelõnga ja 10 lõimelõnga sentimeetril. Seelikute kurdude sügavus on keskmiselt 1,5 cm. Järgneva analüüsi puhul eemaldasid järelduste tegemisel valimist Rannarootsi muuseumis asuva tütarlapse seeliku. Pikkuselt jäid seelikud vahemikku 78-87 cm. Seelikud on valmistatud kangast, mille laius jääb vahemikku 58-74 cm, enamasti on nii seeliku esilaid kui kurrutatud laiud sama laiad

ning võib järeldada, et kangas on kootud korraga. Kahe seeliku puhul oli esilaid kurrutatud laidudega erinevas mõõdus.

Ruhnu triibulise esilaiuga seelikute triibustikud paiknevad seeliku ülaosas, enamasti vahetult värvli järel ning triibustike laius jääb vahemikku 7,5 – 16,5 cm. Ruhnu seelikute triibustikud on oma olemuselt sarnased, kuid ranget seaduspära triibustike mustris ma muuseumidesse kogutud seelikute põhjal tuvastada ei suutnud. Ometi esineb põhimõtteid, mida kõigi seelikute puhul on järgitud – enne triibustikku on kootud hele valge või linast tooni koepind. Triibustikud koosnevad kas kahest või kolmest enam-vähem sümmeetrilisest koetriipude grupist, mille äärtes on tihedamalt vahelduvad lõngatoonid ning südamikku on kootud laiemalt tume triip, iga sellise triibugrupi vahel on omakorda laiem hele koepind. Rannarootsi muuseumis hoiul olevas tütarlapse seelikus ning kahes Ruhnu muuseumile annetatud seelikus on lisaks kasutatud ka kollaseid ning punaseid lõngu, triipude vaheldumise iseloom aga sarnaneb kahevärviliste seelikute triibustikele.

2. RÕIVAKOLLEKTSIOON RU:N

2.1. Rõivakollektsiooni RU:N loomise inspiratsioon ja põhimõtted

Kolmest rõivakomplektist ning kuuest esemest koosnev kaasaegne naiste rõivaste kollektsioon kannab Ruhnu rannarootsi keelset nimetust „*r u: n*“ (hääldatuna „rüün“). Nimevalik on minu kui autori kummardus sellele väikesele rahvakillule, kelle rõivapärand kätkeb endas tugevat identiteeditunnetust. Rannarootsipärane kirja pilt mõjub samas kaasaegselt ning viitab ehk pisut ka ruhnlastele omasele peremärkide süsteemile.

Eraldatud saarel säilis nii rahvarõiva kandmise traditsioon kui ka traditsiooniline elamisviis kuni ruhnlaste saarelt emigreerumiseni 1940-ndatel aastatel. Oma rõivakollektsiooni kavandades lähtusin samuti põhimõttest, et minu loodud rõivad oleksid ruhnlaste rõivastele omastest materjalidest – naturaalsest linasest ning villasest, lõikeliselt lihtsad, kuid funktsionaalsed, kandja jaoks mugavad ning ajas vananedes kantavad ka argipäevase töö rõivana. Minu peamiseks visuaalseks eeskujuks kollektsiooni loomisel olid Ruhnu seelikute kaks iseloomulikku tunnust – esilaiu põikitriibud ning kurrutus. Lõigete loomisel võtsin kaks põhieesmärki – saavutada võimalikult väike materjalikadu ning taaskasutus põhimõtteid silmas pidades vältida lukke jm lisandeid ning need võimalusel asendada kergelt eemaldatavate trukkide, haakide, nõõpide või paeltega. Metallist robustsete haakide kasutamine oli ruhnu seelikute puhul ka üsna tavapärane.

Ruhnu traditsiooniline rõivas võlus mind ka oma värvivaliku poolest, jäädes mere rüpes asuvalle saarele iseloomulikult sinise-valge-musta-naturaalse halli ja pruuni värvigamma raamidesse. Oma rõivakollektsiooni puhul lähtusin lisaks materjalieelistustele ka ruhnlaste värvikoodist.

Viimase eesmärgina püüdsin kollektsiooni luues edasi anda ruhnlaste mustri- ja märgisüsteemi. Kasutasin selleks Ruhnu silmkoelistelt kudumitelt pärit mustrite detaile ning tikitud vihjeid peremärkidele.

Lõikeid tehes ei võtnud ma eesmärgiks kopeerida ühtki originaaleset, vaid pigem lähtuda ruhnlastele iseloomulikust lihtsast funktsionaalsusest. Kollektsiooni kuuluvate rõivaesemete kavandamisel järgisin põhimõtet, et tegemist oleks omavahel kombineeritavate esemetega, kuid neid võiks kanda ka eraldi ja koos mõne muu tänapäevase rõivaesemega. Kavandasin tervikliku rõivakollektsiooni, mis koosneb üheteistkümnest rõivaesemest ja viiest peakattest. Käesoleva lõputöö raames valmistan neist kolm rõivakomplekti, mis koosnevad kuuest eraldi esemest ning imiteerivad kolme erineva pidulikkuse astmega rõivatüüpi:

- villane käsitelgedel kootud triibulise esilaiuga nööriõlditud seelik ning Ruhnu pidulikust silmkoelisest kampsunist *rosavamsa*’st inspireeritud villane pluus (pidulik komplekt);
- villane käsitelgedel kootud triibulise esilaiuga kleit (pühapäevane komplekt);
- villane käsitelgedel kootud triibulise esilaiuga seelik, igapäevasest kampsunist *sektovamsa*’st inspireeritud jakk ning koos teiste esemetega või eraldi kantav vest, mille inspiratsiooniallikaks on ruhnlaste komme rõivastumisel kanda nii käiste kui kampsuni peal liistikut (igapäevane komplekt).

Kaks rõivakomplekti ning peakatted valmistan lõputöö järgselt pärimusmoe etenduse „OmaMood 2023“ tarbeks. Kollektsooni kuuluvate esemete ideekavandid on esitatud töö lisades, mida on soovitatav siinkohal üle vaadata.

2.2. Rõivakollektsooni RU:N valmistamine

Kollektsooni loomist alustasin rõivakanga kudumisest. Otsuse käsitsi kootud kanga kudumise kasuks tegin kahel põhjusel – soovisin oma lõputöös kasutada inspiratsiooni- allikana Ruhnu seelikutele omaseid kõhupealseid originaaltriibustikke ning tõsta esemete väärtust tänu traditsioonilisel viisil valminud kangale. Mulle tundus ka, et rõivakanga kudumine nii nagu Ruhnu naine seda valmistas, aitab mul paremini mõista tolleaegset materjalitunnetust, ilumeelt ning rõivaste loomisele kulunud aega ja pühendumust. Kollektsooni rõivaste puhul kasutan käsitsi kootud kangast kombineerituna poekangastega. Ruhnu seelikutele iseloomulikku kurrutust asendab minu rõivakollektsoonis nööriõltide kasutamine. Käsitelgedel kootud kangast kasutan kollektsooni kolme eseme puhul – seelikute esilaiuna ja kleidi esitükina.

2.2.1 Rõivakanga kudumine

Rõivakanga kudumiseks kasutasin kahekordset naturaalsel Valley OÜ linast lõime. Tegin katsetusi mitme erineva villase materjaliga. Esialgne kavatsus oli kududa seelikukangad Saarakiri OÜ-st soetatud 9/1 villase lõngaga, kuid tulemus ei vastanud muuseumiesemele – kangas jäi linane lõim liialt domineerima. Tegin materjalikatsetusi ka 8/1 Wool & Yarn OÜ ning Aade Lõng OÜ lõngadega, kuid kõige sarnasema tulemuse muuseumiesemetele andis Vaemla villavabrikus valminud 6/1 jämedusega lõng, mida kasutasin tumesiniste kangaste

kudumiseks. Pruuni kanga kudumiseks kasutasin Sūvahavva villavabrikust pärinevat 6/1 jämedusega lõnga.

Materjal:

- kahekordne naturaalne linane lõim (Valley OÜ)
- 6/1 tumesinine villane lõng (Hiiu Vill OÜ Vaemla villavabrik, Sūvahavva villavabrik)

Kangasoa valikul lähtusin muuseumiesemeid vaadeldes määratud koetihedusest ning valisin kõige sagedamini esineva tulemuse – 10 lõime sentimeetril. Lõimelõngade koormuse vähendamiseks ning katkemise vältimiseks kasutasin lõime rakendamiseks suga 50/2 ning labases koes kanga kudumiseks nelja niiekeppi.

Materjali arvestus

Laius:

Seeliku pikkus: 2×75 cm

Kleidi pikkus: $75 + 40$ cm = 115 cm

Tööproovideks 20 cm

Kokku 285 cm kootud osa pikkus

Kokkutõmme $10\% = 285 \times 10\% = 28,5$ ehk umbes 30 cm

Ette sidumiseks 25 cm ja taha sidumiseks 50 cm

Tükkide vahele $10 + 10 = 20$ cm

Kogupikkus 410 cm

Pikkus:

25 cm lai (koos õmblusvarudega)

Kokkutõmme $10\% = 2,5$ cm

Laius: 28 cm

Suga:

$50/2$ (100) cm 10 lõime = $10 \times 28 = 280$ lõime + servadesse 2 = 284 lõime

Lõimepatsi kaal 177 gr

Koematerjali kulu: Hiiu Vill OÜ (sinine) 730 gr, Sūvahavva villavabriku lambapruun 357 gr

Valmistamine: rõivakanga kodusin Vilma teljekojas veebruaris 2023, ettevalmistusele ja kudumisele kulunud aeg: ca 25 h

Kudumine kulges suuremate probleemideta, esines üksikuid lõimelõnga katkemisi. Ruhnu rõivakanga puhul on tegemist pikalt ühevärvilise kanga kudumisega. Teisel kudumispäeval

saavutasin rütmi, mil suutsin kududa oma käte ja jalgade tegevusele mõtlemata ning kangastelje heli põhjal otsustada kudumise õige tugevuse üle. Olen oma töö märkmetesse kirjutanud: „Telg teeb häält, mis tekitab tunde, nagu loksuks meri vastu paati või kaldakive.“.

Triibustike kudumisel võtsin aluseks Pärnu muuseumis asuva Ruhnu rahvarõivaseeliku PäMu _ 629:1 E 709:1/T ning kasutasin triibustiku mustrit kangas erinevatel viisidel. Lambapruuni seelikukanga puhul püüdsin kududa muuseumiesemele võimalikult sarnase triibustiku – järgisin mustri mõõtkava ning vajadusel muutsin koelõngade arvu, et saavutada sarnane visuaalne tulemus. Sinise kleidi seelikuosa puhul kasutasin mustri koeridade arvu ning materjali erinevuse tõttu saavutasin jõulisema visuaalse triibustiku. Sinise kleidi puhul kasutasin sama triibustiku üksikuid detaile rinnaesisel ning seelikuosas triibustiku visuaalset sarnasust originaalile. Kleidikanga puhul muutsin triibustiku asetust esemes – triibustik on seelikuosa alumises servas.

Rõivakanga kudumise konsultant oli Astri Kaljus.

2.2.2 Materjalivalikud

Rõivaste õmblemiseks soovisin kasutada lisaks kangastelgedel käsitsi kootud seelikute ning kleidi esilaiu kangale tööstuslikult valminud rõivakangaid. Sobivat tooni ning telgedel kootud kangaga sarnase paksusega villase kanga leidmine kaubandusest osutus üsna keeruliseks. Täisvillaste kangaste valik on kaubanduses kaunis väike, kõige enam leidub sinist tooni kangaid, oluliselt vähem tumepruuni ning naturaalselt valget. Piiratud valiku tõttu seadsin eesmärgiks leida värvitoonilt kõige sarnasemad kangad ning kangastruktuuri osas pidin tegema järeleandmisi. Kangaid valides lähtusin ka hinnast ning püüdsin leida pigem soodsat kui kallist villast poekangast, et lõpptootte hind ei kujuneks liiga kõrgeks. Võimalusel soetasin uued kangad taaskasutuspoest. Detailse info kangaste kohta esitan töö lisades.

2.2.3 Lõiked ning prototüüpide valmistamine

Lõigete loomisel lähtusin kahest eesmärgist:

- püüdsin säilitada Ruhnu rõivastele iseloomulikku lihtsust ja võimalusel võtta arvesse lõikelisi eripärasid;
- vältida materjali raiskamist.

Kuna käsitelgedel kootud rõivakangas on väga kallis materjal, siis enne lõplike esemete valmistamist õmblesin iga rõiva prototüübi. Järgnevalt kirjeldan iga rõivaeseme lõike ning prototüübi loomisel tehtud otsuseid ja valikuid. Mul puudub rõivaste konstrueerija taust, kuid olen õblemisega tegelenud üsna varasest noorusest peale. Kuna ka Ruhnu naised ei olnud ilmselt keegi rätsepaks õppinud, siis lähtusin minagi lõigete loomisel aja jooksul omandatud kogemustest ning vajadusel kohandasin prototüüpi sobivamaks, kuni sain lõike, millega rahule jäin.

2.2.3.1 Pidulik komplekt seeliku ja rosavamsa ainetel

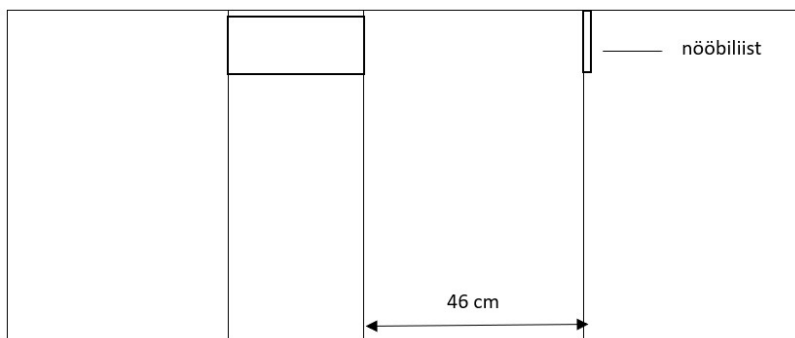

Foto 21-22. Kollektsooni RU:N pidulik komplekt (allikas: Sandra Urvak, autor)

Seelik

Alustasin lõigete loomist minu lõputöös kõige põhjalikumalt käsitlust leidnud esemest ning kogu kollektsooni inspiratsiooni peamisest allikast – triibulise esilaiuga seelikust. Ruhnu traditsiooniline rahvarõivaseelik koosneb neljast laiust, millest esilaid on sirge ning ülejäänud kolm tihedalt kurrutatud. Otsustasin ka oma lõputöö sinise seeliku valmistada neljast püstipidi kanga laiust. Esilaiuna kasutasin kangastelgedel kootud triibustikuga kangast, kolm

ülejäänud laidu sain nii, et lõikasin 140 cm laiusega villase kanga kolmeks ca 46 cm laiuseks tükiks (joonis 1).

Joonis 1. Sinise seeliku lõige (autori joonis)

Kurutatud osa imiteerib minu seelikute puhul nöörvoltide kasutamine (fotod 23-24). Nöörvoltide kasutamine võimaldab seelikut pesta ning voldistik säilib ka peale pesu. Nöörvoldid on vähem materjalikulukad kui kurrud, seelik on kandjale kergem ning vähem kahar ja sobivam igapäevarõivana kandmiseks. Nöörvoldid õmblesin kolme laidu vahedega 5 cm. Mõõtsin kanga servast 5 cm, traageldasin voldi käsitsi ning seejärel kordasin tegevust, lõpuks õmblesin kõik voldid masinaga ning pressisin aurutriikrauaga.

Fotod 23-24. Traageldatud nöörvoldid, masinõmmeldud nöörvoldid (autori fotod).

Siis ühendasin kaks laidu esilaiuga ning seejärel tagumise laiuga. Minu esialgne soov oli teha seelikule peidetud nööbiliistuga kinnis esilaiu külge, kuid prototüübi tegemise järel otsustasin teha kinnise külgmise ja tagumise laiü vahele, et vältida kangastelgedel kootud kanga kulumist, venimist ning nööpide läbikumamist kõhulapil. Valmis voldid lappisin enne värvli kinnitamist omakorda kokku ning kinnitasin traagelniidiga, seejärel õmblesin külge värvli ning pressisin voldistiku seeliku ülaosas aurutriikrauaga. Seeliku värvlina kasutan linast kangast nagu oli iseloomulik traditsiooniliste seelikute puhul. Seeliku alumisse serva

õmblesin linase kandi, mille serva jätsin paari millimeetri ulatuses välisküljelt paistma. Kui muidu kasutasin masinõmbluseid, siis kõik kandid (v.a liistikul) kinnitasin siseküljel käsitsi.

Pluus

Fotod 25-26. Piduliku komplekti villasest kangast pluus *rosavamsa* ainetel (autori fotod).

Villasest kangast piduliku pluusi eeskujuks võtsin ruhnlaste kõige kaunima silmkoelise kampsuni – *rosavamsa*. Inspiratsiooniallikana kasutasin värvi – ka minu pluus on naturaalsel tooni täisvillasest kangast. Kanga puhul on tegemist Viljandi Kultuuriakadeemiale annetatud tööstuslikel telgedel kootud villase toorkangaga, mida pesin korduvalt käsitsi villapesu-vahendiga ning vanutasin pisut, kastes kangast vaheldumisi külma ja kuuma vette. Lõike loomisel lähtusin *rosavamsa* visuaalist – minu rõivas on lühike, jättes komplektis seelikuga paistma seeliku kõhupealse triibustiku, pluusil on pisut lühikesed ja napid varrukad ning kehaosas on pluus kergelt laienev. *Rosavamsa* kaunist kaheksakannamustrit imiteerivad lihtpistes tikandikatked esiosal. Tikandi katsetused tegin nii linaste kui ka erineva tooni ja jämedusega valgete ning hallide villaste lõngadega. Tööproovi tulemusel otsustasin kasutada heledamat valget 8/2 lõnga, mis lisas esemele pidulikkust ning tikand jäi kangapinnal paistma. Esmalt õmblesin pluusi valmis, tikandi tikkisin valmis esemele. Et kangas välja ei veniks, tikkisin nii, et asetasin eseme tasapindsele lauale. Esmalt tikkisin ühes suunas ruudustiku, seejärel teises suunas ruudustiku ning kõige lõpuks kaheksakanna katked. Kinnituse viisin pluusi seljaosale ning kasutasin avatud sisselõiget ja ühe haagiga kinnitust.

2.2.3.2 Pühapäevane komplekt seeliku ja bloavamsa ainetel

Kleit

Foto 27. Triibulise telgedel kootud esilaiuga kleit (autori foto).

Kleidi eeskujuks on ruhnlaste pühapäevane pidulikum komplekt triibulise esilaiuga seelikust ning *bloavamsa*'st. Oma kollektsiooni puhul kasutasin *bloavamsa*'le omast tumesinist värvi ning ühendasin kaks eset üheks rõivaks. Kleidi ülaosa on *bloavamsa*'le omaselt kehajoont järgiv ning kolmveerand-varrukatega, seelikosa sarnane muu kollektsiooni nööriõõnditud seelikutega.

Lõike loomisel kasutasin *rosavamsa*'le sarnast lõikelist lahendust, kuid lisasin rinnavoldid, et kleit oleks ülaosas rohkem keha järgiv. Telgedel kootud kangast ei saa linase lõimelõnga kasutamise tõttu lõigata, seepärast kasutasin lõiget nii, et kaelakaare osa moodustub poekangast. Selleks lõikasin kleidi esitüki ülaosa passeosa lõikest lahti, seejärel murdsin alumise osa lõike pooleks ning eemaldasin lõike keskelt telgedel kootud kanga laiuse tüki. Kleidi õmblemist alustasin ülaosa õmblemisest – esmalt õmblesin rinnavoldid, siis õmblesin telgedel kootud kanga külge kaks küljetükki. Seejärel kinnitasin passeosa ja õmblesin kinni õlatükid, kinnitasin varrukad ning õmblesin ühe õmblusega varruka alumise õmbluse ja kleidi ülaosa küljetükid. Seelikuosa puhul kasutasin kahte laidu, esmalt õmblesin

kangasse voldid analoogselt nagu kollektsiooni seelikute puhul, siis õmblesin volditud küljetükid kangastelgedel kootud esilaiu külge ning seejärel kinnitasin värvliosas kleidi ülaosa külge. Kinnise viisin kleidi puhul seljaosale, kasutasin peidetud nõõbiliistu. Viimasena õmblesin kinni kaks seeliku laidu kleidi seljaosas.

2.2.3.3 Igapäevane komplekt seeliku, sektovamsa ja liistiku ainetel

Foto 28. Igapäevane komplekt seeliku, jaki ning liistikuga (autori foto).

Seelik

Igapäevase komplekti valmistasin lambapruuni tooni. Selle rõivakomplekti pruuni seeliku puhul jätsin poekanga laidudeks lõikamata ning voltisin kanga maksimumlaiuses. Voltimist hõlbustas asjaolu, et pruuni kanga puhul on tegemist koemustrilise triibulise kangaga – kasutasin voltimiseks triibustiku rütmi ning säästsin aega voltide vahede mõõtmisel. Ka pruuni seeliku puhul otsustasin kinnise tuua vasakule küljele ning värvlina kasutasin naturaalselt halli tooni linast kangast. Seeliku alumise serva ääristasin linase toodiga, mis on esiküljel paari millimeetri ulatuses nähtav.

Jakk *sektovamsa* ainetel

Igapäevase jaki loomisel võtsin eeskujuks ruhnlaste lihtsa halli jaki *sektovamsa*. Oma kollektsiooni igapäevavarõivaste loomisel kasutasin pruuni värvi, nii on ka minu komplekti jakk tumepruunist poekangast. Selle jaki lõike loomine osutus kõige keerulisemaks. Soovisin, et jakk oleks *sektovamsa*'le omaselt lühike ning kehakuju järgiv ja üleni nõõbitav, kuid kaasaegsem. Ruhnlasted kasutasid oma *sektovamsade* puhul nõõpide või trukkide esemele diagonaalis õmblemist, et jakk järgiks kehakuju (fotod 29 ja 30). Selliselt toimides jäävad aga jakid rinnust lahti hoidma. Mina oma rõiva puhul sellise võtte kasutamisest loobusin ning otsustasin jaki kinnise viia seljaosale, kasutasin peiteliistu ning trukke. Visuaalis säilitasin *sektovamsa*'le omase lühikese ning napi lõike, kehasse töötlemise tegin lõikelise. Igapäevakomplekti jakile saab jaheda ilma puhul lisada liistiku.

Fotod 29-30. *Sektovamsa* kehakuju järgiv visuaal nõõpide viltu õmblemise tulemusel (Allikas: detail RrM F 777:23 F ning *sektovamsa* Ruhnu kiriku püsinäitusel (autori foto).

Liistik

Jaki või eraldiseisva esemena kantava liistiku loomisel ma lõikelise eeskujuna Ruhnu rahvarõivaeset ei kasutanud. Ruhnu traditsiooniline liistik on üsna napp, väga tugevalt keha rõhutav ning minu hinnangul pigem selline rõivaese, mida tänapäeva naine ei kannaks. Liistiku

kui rõivaeseme kandmine oli aga ruhnlastele igapäevaselt omane, seda kanti nii koos igapäevaste rõivaste kui ka pidulike silmkoeliste kampsunitega ning soovisin sama tüüpi rõivast kasutada ka oma kollektsioonis. Minu liistikul imiteerivad pikitriipe ka seeliku kujundamisel kasutatud nõõrvoldid. Liistik jälgib aga tänapäevasele kandjale meeldivamat avarat joont, jäädes siiski rõivaesemeks, mille võib jahedama ilma puhul kiirelt kleidile või kampsunile lisada. Soovisin, et minu liistik ei pakuks mitte ainult lisasoojust, vaid oleks ka võimalus, kuidas lihtne jakk muuta visuaalselt põnevamaks.

Fotod 31-32. Liistik koos piduliku komplekti pluusi ning igapäevase komplekti jakiga (autori fotod).

Lõike loomisel võtsin aluseks ristkülikukujulise kangatüki, millele õmblesin esmalt sisse 5 cm vahedega nõõrvoldid, seejärel voltisin kanga pooleks ning lõikasin kaelaava ja käeaugukaare. Õlapealsed nõõrvoldid lappisin pooleks sarnaselt seelikule ning saavutasin nii lõikelise avaruse ja merd meenutava lainetuse. Liistiku kaelus on nii avar, et selle saab üle pea tõmmata. Liistiku puhul õmblesin kõik kandid läbi masinaga.

KOKKUVÕTE

Käesolev lõputöö annab ülevaate Ruhnu naiste rõivastusest ning rõivakandmise traditsioonidest, keskendudes põhjalikumalt Ruhnu naise igapäevaellu kuulunud triibulise kõhupealse koekirjaga seelikute kirjeldamisele ning nende tehniliste ja esteetiliste seaduspärade selgitamisele.

Lõputöö koosneb kirjeldavast praktikapõhisest käsitlusest – mille raames kaardistasin Eesti muuseumide kogudes olevate Ruhnu triibulise kõhupealse esilaiuga seelikute triibustike skeemid ning praktilisest osast, mille raames valmis Ruhnu rahvarõivastest ning loodusest inspireeritud kaasaegne naisterõivaste kollektsioon RU:N (hääldus: rüün). Kollektiooni valmimisele eelnes eeltöö, mille raames kудusin käsitelgedel kollektsiooni kahe seliku ning kleidi esilaiud. Laidude kujundamisel kasutasin Ruhnu seelikute triibustikke.

Usun, et saavutasin oma lõputöö eesmärgi – luua kaasaegne ning omavahel kombineeritav rõivakollektsioon, mis kannab endas Ruhnule omast rõivakoodi, lugupidavat suhtumist materjali ning säästlikku mõtteviisi. Minu kollektsioon järgib aeglase moe põhimõtteid – esemed on naturaalsest materjalidest, võimalusel kasutasin taaskasutusest soetatud kangaid, rõivaste kinnised on eemaldatavad ning esemed on kantavad oma eluea lõpuni.

Lõputöö süvendas minu huvi Ruhnu rõivapärandi vastu ning loodan, et käesoleva lõputöö raames valminud rõivakollektsioon on minu esimene samm pärandmoemaailma avastamisel.

KASUTATUD ALLIKAD

Kirjalikud allikad:

Ekman, F.J. (2022). *Kirjeldusi Ruhnust Liivimaal 1847*. Tallinna Raamatutrükikoda.

Eliasson, E. (2009). *Runös folkdräkter. En berättelse om Rigabuktens svunna svenska kultur*. Kirjastus Signum.

Gailit, A. (1983). *Karge Meri*. Eesti Raamat.

Klein, E. (1924). *Runö. Folklivet i en gammal Svensk by*. J.A.Lindblads kirjastus.

Küng, A. (1991). *Rootslaste jälgedes*. Kupar.

Manninen, I. (2017). *Eesti rahvariiete ajalugu*. Eesti Rahva Muuseum.

Pink, A., Reimann, S., Jõeste, K. (2014). *Eesti silmuskudumine 1. Tavad ja tehnikad*. Saara Kirjastus.

Ružwurm, C. (2015). *Eibofolke ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus*. MTÜ Eestirootsi Akadeemia.

Schantz, A. (2021). *Kadunud Ruhnu*. Trükitud Tallinnas.

Steffensson, J. (1994). *Elu Ruhnul*. Kirjastus Olion.

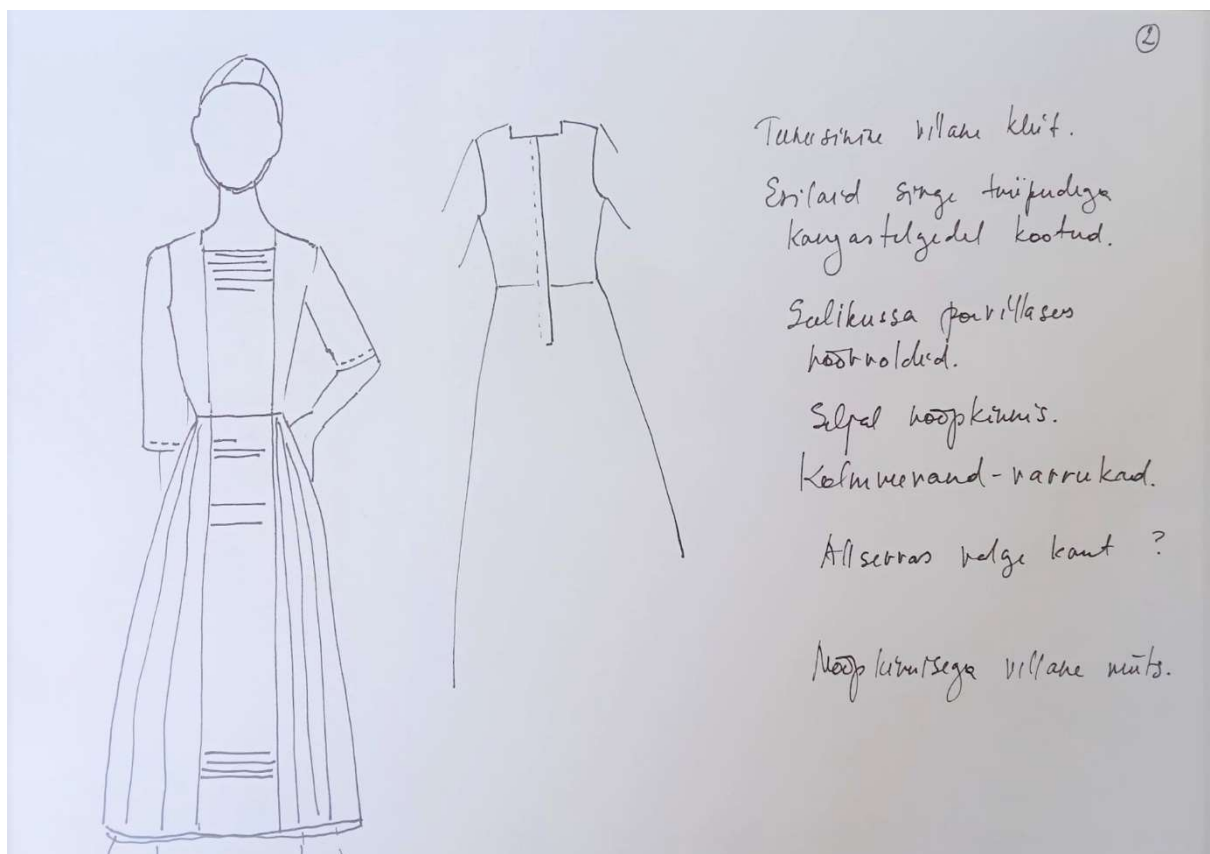
Tomberg, R. (2013). *Vatid, troid, vamsad. Silmkoelisi kampsuneid Lääne-Eesti saartelt*. OÜ Eesti Loomeagentuur.

ERM KV 415

Internetiallikad:

Vikipeedia. *Ruhnu*. <https://et.wikipedia.org/wiki/Ruhnu>

Lisa 1. Rõivakollektsiooni RU:N ideed

Nn. pünn v. ⑤
tõrre koopleht.

Kõrge tõrreahendus sama nnt
koopleht ③.

Laheline lüsti sama tõrre kpl. ③.

Etosa trümbi kangeidgede kootud
+ pöö kangas.

Kogu koopleht aa valgest villast.

Värviline villane müts,
lavad seetavad paelad
(pünniseppali inspektorina).

Seelikute, kütide kinnised
hõõpridega.

Seelike kinnisnööbid kõhul
tasaklappride all nnt värvil.

Villast tumesinist
kangast lillelise
pünnivillase nööbidega
TANU-MÄÜ

Ees ääri, valge kütiste
tihand
(peremängid)
Paelad sidemiselis

RUIN 2022 *

Lisa 2. Rõivakollektsiooni kangad

Rõivas	Materjal	Soetatud
Sinine seelik	Villane	Trend tekstiil, Tallinn
Valge pluus	Villane vana toorkangas	TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiale kingitud kangas eraannetajalt
Sinine kleit	Villane	Trend tekstiil, Tallinn
Pruun seelik	Villane taaskasutuskangas	Ele Äri, Viljandi
Pruun jakk	Villane taaskasutuskangas	Ele Äri, Viljandi
Pruun liistik	Villane	Kangas ja Nööp, Tallinn

Lisa 3. Ruhnu seelikute esilaidude triibustikud

Jrk	Number	Muuseum	Värvus	Pikkus	Laiu laius	Koetihedus	Värvel	Küljeavad	Toot	Kurru sügavus	Muu info
1	RRM_erakogu seelik	Rannarootsi Muuseum	tumesinine	59 cm	65 cm, esilaid 40 cm	10 koelõnga, 10 lõimelõnga	linane, 1,5 cm välisküljel ja 2 cm siseküljel	ava vasakul, 14,5 cm värvlist	3 cm puuvillane, kaasaegsem palet, tundub hiljem lisatud	1,5-1,8 cm	Laste seelik
2	ERM A 509:2028	Eesti Rahva Muuseum	tumesinine	78 cm	69 cm	14 koelõnga, 10 lõimelõnga	linane, 1,5 cm lai	ava vasakul, 20 cm värvlist		1,8 cm	
3	ERM A 265:6	Eesti Rahva Muuseum	must	85 cm	74 cm	8 koelõnga, 8 lõimelõnga	linane, 1,2 cm lai	ava ainult vasakul	6 cm linane	u 1,5 cm	
4	ERM A 699:16	Eesti Rahva Muuseum	must	87 cm	65 cm	12 koelõnga, 9 lõimelõnga	linane, 1 cm lai	avatud mõlemal pool, 16 cm värvlist	2,5 cm villane. Valge osa 1 cm, helehall osa 1,5 cm	u 1,5 cm	Triibuline osa on eraldi õmmeldud.
5	PäMu 629:1 E 709:1/T	Pärnu Muuseum	must	88 cm	58 cm, esilaid 66 cm	11 koelõnga, 10 lõimelõnga	valge puuvillane, 1,5 cm lai	avatud vasakul, 21 cm värvlist	2,8 cm villane	1,5 cm	
6	EVM E 247:11	Eesti Vabadusmuuseum	must	79 cm	63 cm		linane, 1,5 cm lai	avatud vasakul, 21 cm värvlist	2,5 cm villane	u 1,5 cm	
7	SM _2054 T 208	Saaremaa muuseum	must	82 cm	71 cm	12 koelõnga, 10 lõimelõnga	linane, 1,5 cm lai	avatud vasakul, 21 cm värvlist	4,7 cm	2 cm	
8	SM _10379:83 T	Saaremaa muuseum	lambapruun	81 cm	67 cm	16 koelõnga, 8 lõimelõnga	valge puuvillane, 1,4 cm lai	avatud vasakul 18 cm värvlist	valge puuvillane 2,8 cm	1,5 cm	
9	SM _10379:84 T	Saaremaa muuseum	pruunikas lambamust	83 cm	67 cm	14 koelõnga, 10 lõimelõnga	valge puuvillane, 1,3 cm lai	avatud vasakul, 18 cm värvlist	3,4 cm villane	1,5-1,7 cm	
10	SM _10379:85 T	Saaremaa muuseum	must, värvitud	87 cm	67 cm	14 koelõnga, 10 lõimelõnga	linane, 1,5 cm lai	avatud vasakul, 17 cm lai	2,8 cm villane	1,5 cm	
11	RM_ekspo	Ruhnu muuseum	must				valge puuvillane	avatud vasakul			seelik asub ekspositsioonis, ei ole võimalik mõõta
12	RM_annetus1	Ruhnu muuseum	must, värvitud				valge puuvillane	avatud vasakul			hinnatud foto põhjal
13	RM_annetus2	Ruhnu muuseum	must, värvitud				valge puuvillane	avatud vasakul			hinnatud foto põhjal

Järgnevatel lehekülgedel esitatud mustrijoonised on koostatud ülalt-allu vaates.

Rannarootsi muuseumi lasteseelik

2,5 cm linane

4 tumesinist

2 punast

2 rohelist

4 sinist

2 kollast

0,8 cm sinist

2 kollast

4 sinist

2 rohelist

2 punast

4 tumesinist

0,4 cm linast

5 sinist

punane

linane

punane

linane

punane

0,8 cm sinist

punane

linane

punane

linane

punane

5 sinist

0,4 cm linane

4 tumesinist

2 punast

2 rohelist

4 sinist

2 kollast

0,8 cm sinist

2 kollast

4 sinist

2 rohelist

2 punast

4 tumesinist

10 valget

4 sinist

3 valget

2,5 cm linast

0,8 cm sinist

0,4 cm linast

0,8 cm sinist

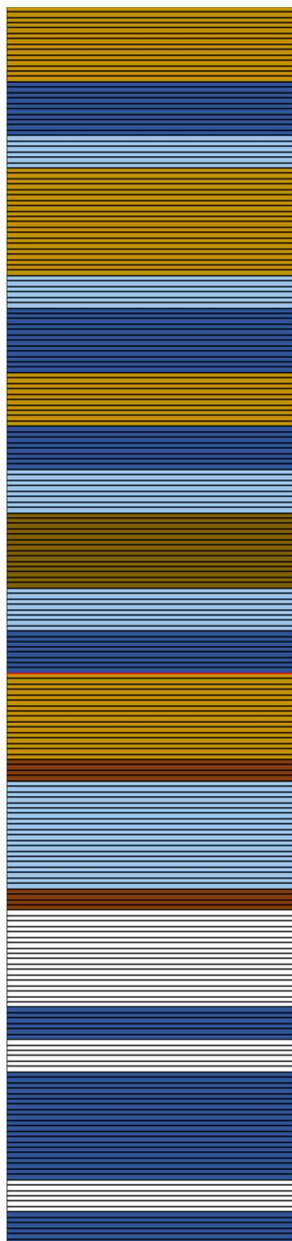
0,4 cm linast

ERM A 509:2028

14 rohekaspruuni
10 tumesinist
6 helesinist
20 rohekaspruuni
6 helesinist
12 tumesinist
10 rohekaspruuni
8 tumesinist
8 helesinist
14 helepruuni
8 helesinist
8 sinist

16 rohekaspruuni
4 pruuni
20 heledamat potisinist
4 pruuni
18 linast
6 sinist
6 linast
20 sinist
6 linast
6 sinist

ERMA 265:624 valget villast

5 musta

2 valget

3 musta

2 valget

8 musta

1 valge

1 must

1 valge

8 musta

2 valget

3 musta

2 valget

3 musta

10 valget

3 musta

2 valget

3 musta

1 valge

1 must

1 valge

1 must

1 valge

11 musta

1 valge

1 must

1 valge

1 must

1 valge

3 musta

2 valget

3 musta

10 valget

3 musta

2 valget

3 musta

2 valget

9 musta

1 valge

1 must

1 valge

7 musta

2 valget

3 musta

2 valget

3 musta

11 valget

8 musta

1 valge

1 must

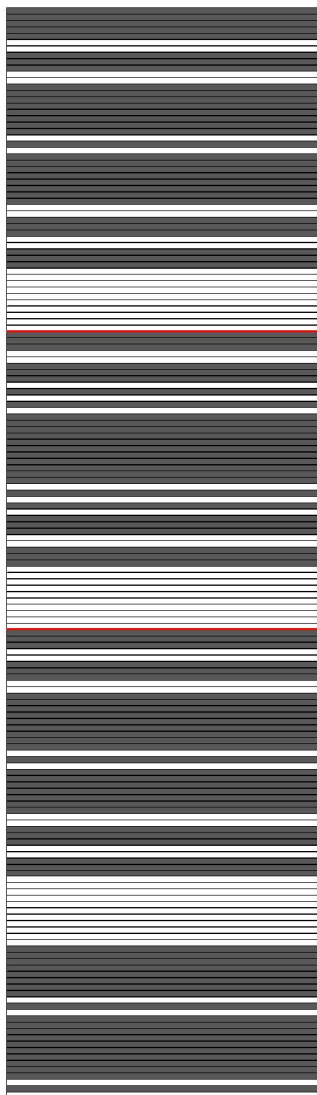
1 valge

10 musta

1 valge

1 must

1 valge

ERM A 699:16

28 valget

6 musta

3 valget

6 musta

1 valge

1 must

1 valge

13 musta

1 valge

1 must

1 valge

6 musta

3 valget

6 musta

11 valget

5 musta

1 valge

1 must

1 valge

6 musta

2 valget

14 musta

2 valget

6 musta

1 valge

1 must

1 valge

6 musta

10 valget

PäMu _ 629:1 E 709:1/T

2 valget

10 musta

2 valget

14 musta

8 valget

14 musta

2 valget

8 musta

2 valget

18 musta

1 valge

1 must

1 valge

28 musta

2 valget

9 musta

2 valget

12 musta

10 valget

12 musta

2 valget

8 musta

2 valget

20 musta

1 valge

1 must

1 valge

20 musta

2 valget

9 musta

2 valget

12 musta

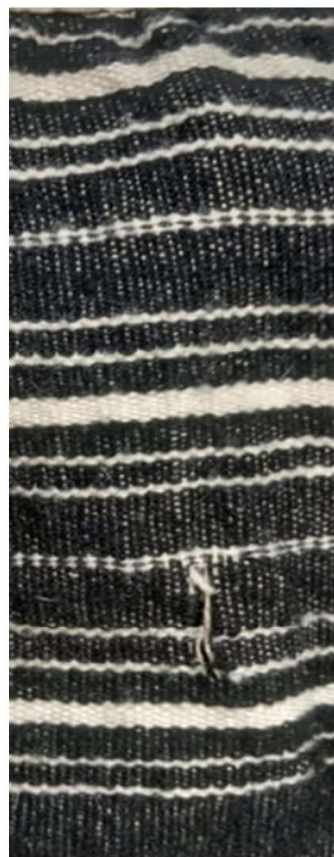
7 valget

12 musta

2 valget

8 musta

2 valget

EVME 247:11

3 musta

3 valget

3 musta

3 valget

10 musta

3 valget

3 musta

3 valget

3 musta

8 valget

3 musta

3 valget

3 musta

1 valge

1 must

1 valge

10 musta

1 valge

1 must

1 valge

3 musta

8 valget

SM_2054 T 208

linane osa 32,5 cm

2 musta

3 valget

4 musta

3 valget

4 musta

4 valget

18 musta

3 valget

4 musta

3 valget

4 musta

15 valget

4 musta

3 valget

4 musta

3 valget

16 musta

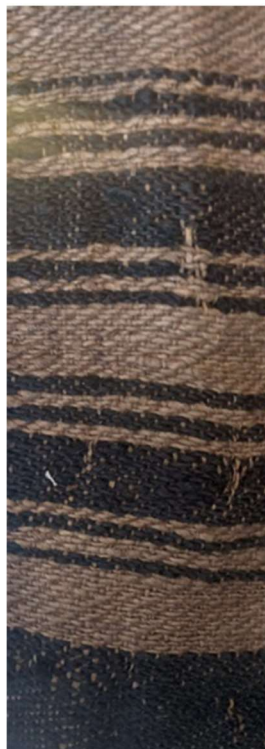
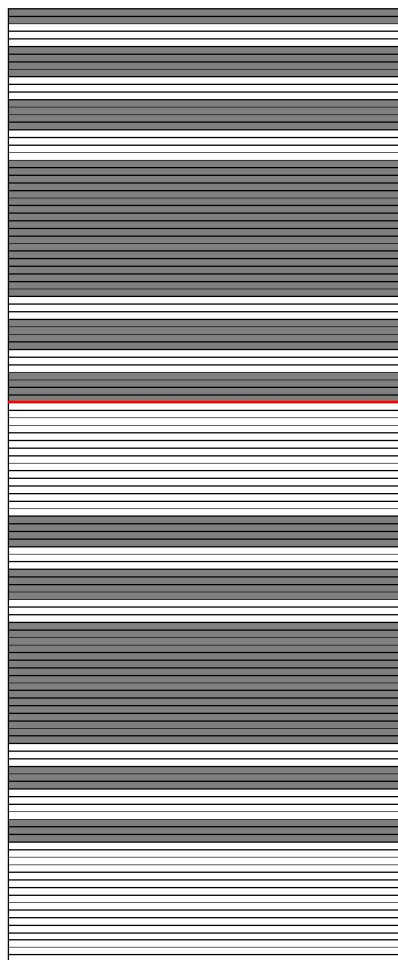
3 valget

3 musta

4 valget

3 musta

16 valget

SM_10379:83 T

5 musta

2 valget

6 musta

2 valget

16 musta

2 valget

7 musta

2 valget

6 musta

10 valget

6 musta

2 valget

6 musta

2 valget

16 musta

2 valget

6 musta

2 valget

6 musta

10 valget

7 musta

2 valget

6 musta

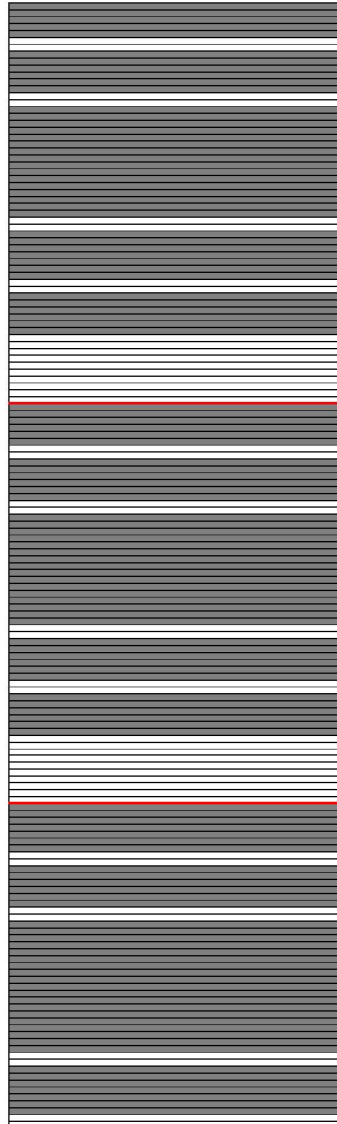
2 valget

19 musta

2 valget

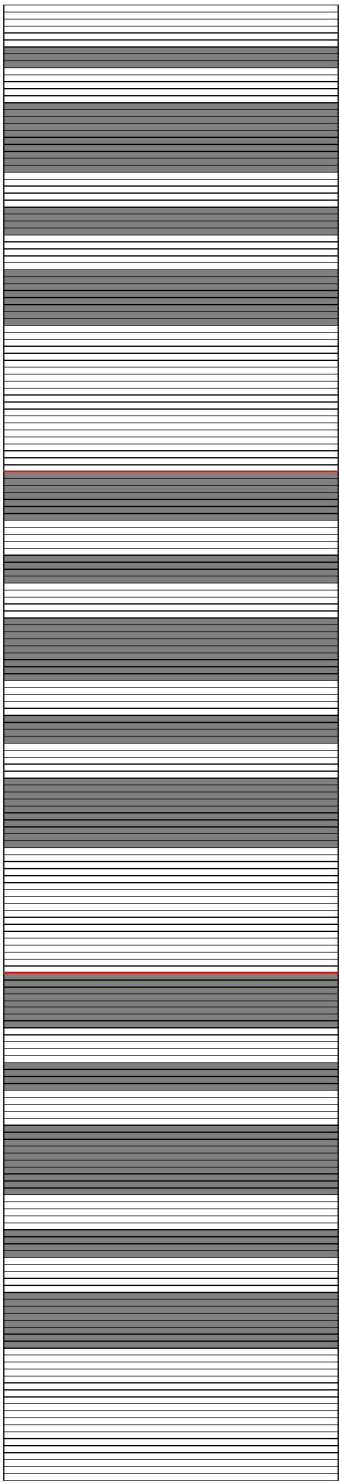
7 musta

2 valget

SM_10379:84 T

- 6 linast
- 3 musta
- 5 linast
- 10 musta
- 5 linast
- 4 musta
- 5 linast
- 8 musta
- 21 linast
- 7 musta
- 5 linast
- 4 musta
- 5 linast
- 9 musta
- 5 linast
- 4 musta
- 5 linast
- 10 musta
- 18 linast
- 8 musta
- 5 linast
- 4 musta
- 5 linast
- 10 musta
- 5 linast
- 4 musta
- 5 linast
- 8 musta
- 19 linast

SM_10379:85 T

3 valget

8 musta

3 valget

14 musta

3 valget

8 musta

3 valget

14 musta

3 valget

10 musta

3 valget

14 musta

3 valget

6 musta

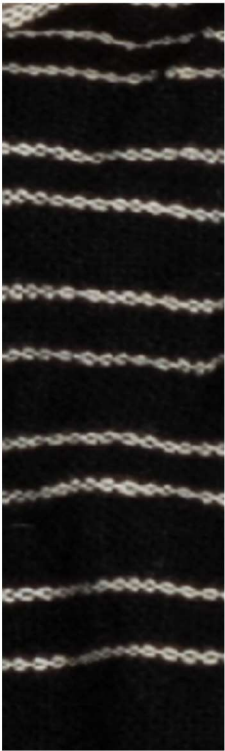
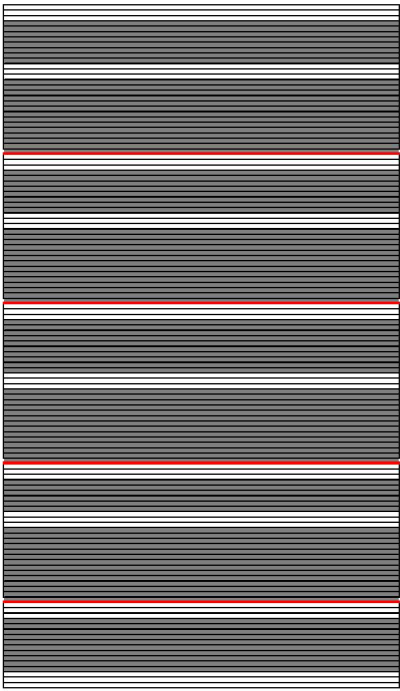
3 valget

14 musta

3 valget

10 musta

3 valget

Lisa 4. Fotod kollektsioonist RU:N

Kõik lisas esitletud fotod on autori pildistatud.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristi Everst,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

RU:N - RUHNU TRIIBULISE ESILAIUGA SEELIKUTEST INSPIREERITUD
RÕIVAKOLLEKTSIOON,

mille juhendaja on Kristi Jõeste,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristi Everst

08.05.2023